

تاریخ و تبیین مفهوم

خرد

هرات شندلیباخ

ترجمه و تالیف افشاری

بایشگفتاری ر شهرام اسلامی

درباره‌ی کتاب

خرد چیست؟ به این پرسش نمی‌توان با تعریفی ساده پاسخ گفت، زیرا تصویری که حیوان عاقل فلسفه‌ورز از توانایی‌های خاص خویش ساخته، در طول تاریخ تغییر کرده است؛ از این رو نمی‌توان مفهوم خرد را بدون ارجاع به تاریخ مفهوم خرد روشن ساخت. ضمن این کار آشکار خواهد شد که تمام تغییرات اساسی و سبب و تکامل خرد ناشی از انتقادهایی بوده‌اند که دیگر ممکن نبود آن انتقادهای را در تأملات بخردانه درباره‌ی خرد نادیده گرفت. این موضوع نشان می‌دهد که خرد بعد از تعالی هم‌اند؛ خرد تنها با خود نقادی است که خردمندی‌اش را اثبات می‌کند؛ خرد اگر نقاد نباشد، نابخرد می‌شود؛ اما دگرگونی مفهوم خرد همواره به معنای دگرگونی خود خرد نیز بوده است، زیرا با تغییر مفهومی که خرد از خود ساختار است، خرد تغییر می‌کند.

درباره‌ی نویسنده

هربرت شنیدلباخ (Herbert Schnädelbach) متولد ۱۹۳۶ میلادی، فیلسوف آلمانی و از استادان مُسَلِّم فلسفه در آلمان است. رساله‌ی استادی خود را پیش آدورنو و پس از مرگ او نزد هابرماس نوشت. سال‌ها در دانشگاه فرانکفورت درس فلسفه داد. از ۱۹۹۳ تا زمان بازنشستگی‌اش در سال ۲۰۰۲ استاد فلسفه در دانشگاه هومبولت برلین بود.

شندلیاخ، هربرت، ۱۹۳۶ م. Schnädelbach, Herbert

تاریخ و تبیین مفهوم خرد/ شندلیاخ، هربرت؛ مترجم: رحمان افشاری، با پیشگفتاری از شهرام اسلامی.

تهران: مهراندیش، ۱۳۹۴.

۲۵۶ ص:

۹۷۸-۶۰۰-۶۳۹۵۰۰۴۰۳

Vernunft

افشاری، رحمان، ۱۳۳۱ - مترجم

اسلامی، شهرام، ۱۳۳۹ -، مقدمه‌نویس

۳۸۰۰۵۵۵

در این کتاب از «نشانه‌ی درنگ» که با علامت «!» مشخص می‌شود، استفاده شده است. «نشانه‌ی درنگ» نویسه‌ی مناسبی است که به‌جای وی‌گول نابجا می‌نشیند و بسیاری از دشواری‌های خواندن را به‌سبب متن فارسی را نیز برطرف می‌کند.

تاریخ و تبیین مفهوم خرد

• هربرت شندلیاخ •

• ترجمه‌ی رحمان افشاری •

• پیشگفتار از شهرام اسلامی • پیراسته: هومن پناهنده •

• جلد: اعظم مهدوی • صفحه‌آرایی: مهراندیش • چاپ اول: تهران، ۱۳۹۵ •

• چاپ صنوبر • ۱۰۰۰ نسخه • شماره‌ی ثبت: ۱۳۳ •

• قیمت: ۲۰۰۰۰ تومان • شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۶۳۹۵۰۰۴۰۳ •

هرگونه تکثیر و یا تولید مجدد این کتاب، به‌صورت کامل و یا بخشی از آن، از چاپ، فتوکپی، فایل صوتی یا الکترونیکی بدون اجازه‌ی کتبی ناشی‌شده ممنوع و موجب پیگرد قانونی است.

انتشارات مهراندیش

خیابان انقلاب، خیابان روانمهر، بین خیابان دانشگاه و ابوریحان، شماره‌ی ۳۶

تلفن: ۰۲۱-۶۶۹۵۵۳۵۶

mehrandish@gmail.com www.mehrandishbooks.com

www.ketab.ir/mehrandishbooks

فهرست

۹	یادداشت سرجم
۱۳	پیشگفتار شهید ماسلامی
۳۷	دیباچه
۵۱	نقد خرد روزمره؛ درباره‌ی پیدایش خرد نظرورز در نزد یونانیان
۷۹	نقد خرد نظرورز؛ درباره‌ی پیدایش خرد انتقادی
۸۳	حمله‌ی سوفیستی به نظرورز
۹۸	بن‌بست‌های خرد نظرورز
۱۰۰	بن‌بست عملی خرد نظرورز
۱۰۸	بن‌بست «افنی» خرد نظرورز
۱۱۶	بن‌بست دینی خرد نظرورز
۱۲۹	بن‌بست معرفتی خرد نظرورز
۱۳۶	خرد انتقادی
۱۳۷	دکارت
۱۴۱	کانت
۱۴۷	نقد خرد انتقادی؛ درباره‌ی پیدایش خرد کارکردی
۱۶۰	هگل و ایده‌ی خرد مطلق
۱۷۶	شوپنهاوئر و مرکزیت‌زدایی از خرد
۱۸۲	خرد کارکردی
۱۸۷	«یک خرد و عقلانیت‌های متعدد»

۱۸۸	 خرد و جامعه
۱۸۹	 خرد زبانی
۱۹۳	 خرد تاریخی - هرمنوتیکی
۱۹۹	 عقلانیت
۲۰۶	 یگانگی خرد؟
۲۱۳	 نشانه‌های اختصاری و منابع نقل قول‌ها
۲۲۳	 کتابخانه‌ای
۲۳۳	 ماهیم پیدی

یادداشت مترجم

خرد چیست؟ هربرت شندلباخ^۱، فیلسوف معاصر آلمانی، در سراسر این کتاب به کوشش این پرسش مهم پاسخ دهد. پرسش اگر به ظاهر ساده است، پاسخ آن اما آسان نیست.

به راستی پرسش از - هستی - خرد چه معنایی دارد و چرا باید بدانیم خرد چیست؟ آیا این پرسش پرسشی فلسفی است؟ وسیله‌ی ما برای پاسخ دادن به این پرسش چیست؟ آیا خود خرد است که باید خود را بشناسد و بشناساند؟ چگونه؟ مانند دانت که نظریه‌ی ثابت از خرد می‌گیرد و تجزیه و تحلیلش می‌کند؟ یا چون هگل که به سیر و تاریخ آن نظر می‌کند؟ چه تفاوتی بین «خرد چیست؟» و فی المثل «آب چیست؟»، بین «مفاهیم فرهنگ» و «مفاهیم طبیعت» وجود دارد؟ خرد واحد است یا متکثر؟ باید از خرد سخن گفت یا خردها؟ برای پاسخ دادن به این پرسش آیا باید به سراغ تاریخ خرد و عالی‌ترین متون فلسفی رفت تا معنا و کاربردش را یافت؟ آیا خرد ذات و طبیعتی دارد؟ آیا باید خرد را از روی ذاتش - به عرض وجود - شناخت یا از روی کارکردش؟ خرد چه کارکردهایی دارد؟ آیا کارکردش بیشتر بر طول تاریخ ثابت بوده‌اند یا تغییر کرده‌اند؟ اگر خرد معنایی دارد، آیا معنایش همیشه یکسان بوده است یا دستخوش دگرگونی شده است؟ چه عاملی در دگرگونی معنا و مفهوم خرد نقش داشته است؟ خود خرد؟ نقد خرد؟ عوامل بیرونی؟ آیا راه خرد در طول تاریخ بشر راهی هموار بوده است یا خرد از

پیچ و خم‌ها و بحران‌ها و بن‌بست‌ها گذر کرده است؟ آیا خرد 'سوبژکتیو' است و فقط به انسان تعلق دارد یا ابژکتیو است و بر عالم نیز عقلی حاکم است؟ آیا خرد یکتا و همگانی است یا هر انسان، هر ملت، هر زبان و هر دوره‌ی تاریخی خرد خاص خود را دارد؟ آنچه دست‌بالا را در انسان دارد، خرد است یا چیز دیگر؟ و آن «چیز تاریک»، به تعبیر کانت، چیست؟ غریزه؟ اراده؟ آیا همان است که بر ما و عقل ما حاکم است و فرمان می‌راند یا آنکه باید آن را زیر فرمان عقل درآورد؟ اگر خرد «ابزاری» شود و ابزار ویرانگری بود، چه باید کرد؟ چه تفاوتی بین خرد و عقلانیت وجود دارد؟ چه رابطه‌ای بین خرد، زبان، فکر و جامعه برقرار است؟ رابطه‌ی بین خرد و نقد چگونه است؟ این ده‌ها سئوال و اینده‌اند یا متعلق هم‌اند؟ سرآخر اینکه این پرسش‌ها و پاسخ‌های آن را می‌توان ما ایرانی‌ها چه اهمیتی دارند؟ آیا چیزی به اسم «خرد ایرانی» وجود دارد؟ می‌توانیم با اطلاع از تاریخ و تبیین مفهوم خرد تاریخ «خرد ایرانی» و نیز تاریخ خردی را بنویسیم؟ اگر به برخی از این تأملات و پرسش‌ها علاقه‌مندید، آنگاه شما را به خواندن این کتاب پرمایه دعوت می‌کنم.

درباره‌ی نویسنده و مضامین مهم کتاب، دکتر پروین دوست دانشورم شهرام اسلامی در پیشگفتاری به خواہش مترجم 'حقوق' مطالب را به خوبی ادا کرده است. لازم به گفتن است که وی این کتاب را طی سال‌ها در جلسات فلسفی منعقد در دانشگاه هومبولت برلین درس داده است و این ترجمه نیز در همین ارتباط صورت گرفته است.

اما درباره‌ی نثر نویسنده باید گفت که نثر او اگرچه برای اهل فن پیچیده نیست، اما فهمش حتی برای عامه‌ی خوانندگان آلمانی زبان دشوار است و این دشواری فهمی بالطبع و به‌ناگزیر به ترجمه‌ی فارسی نیز راه یافته است. نویسنده با زبان تخصصی معمول استادان فلسفه در آلمان سخن می‌گوید، حشو و حاشیه در سخنش نیست و متناسب با حجم اندک کتاب فشرده و

موجز می نویسد، اما تشرش به هیچ وجه پیچیدگی نثر فیلسوفانی مانند هگل و آدورنو و بلومبرگ را ندارد. دشواری فهم سخن او بیشتر به دشواری زبان فلسفه به طور اعم و دشواری زبان فلسفی آلمانی به طور اخص و نیز مضمون پیچیده و دشوار کتاب مربوط می شود که تاریخ و تبیین مفهوم خرد است و درک آن بر پشتوانه‌ی فلسفی میسر نیست. مترجم به قدر وسع کوشیده است تا ترجمه‌ای نزدیک به اصل ارائه دهد و به قصد از ساده کردن نثر نویسنده و تسهیل آن به نثری روان و خوش خوان پرهیز کرده است، زیرا چنین کاری، اگر هم ناشی می شود، به دقت و مضمون پرمایه‌ی آن لطمه می زند. از این رو لازم است خواننده با این فهم معانی کتاب بر تک تک کلمه‌ها و اصطلاح‌ها و جمله‌ها و بندها و ان تأمل کند و در صورت لزوم از فرهنگ‌ها و تاریخ‌های فلسفی یا استادان فلسفه کمک بگیرد. مترجم بندهای کتاب را شماره گذاری کرده است تا کار ارجاع را آسان کند. با بهره‌گیری از منابعی که اسامی آن‌ها در انتهای کتاب خواهد آمد، سعی مطابقت دشوار را در زیر نویس شرح داده است. نویسنده در انتهای کتاب پارایراف‌های اصطلاحات فلسفی را به اختصار توضیح داده، و مترجم نیز مطالبی درون دو قلاب بر توضیحات او افزوده است تا فهم آن‌ها برای خواننده آسان‌تر شود.

در پایان لازم می دانم از دوستان عزیز و اهیک کشیش رده و شایرام الامی، که این ترجمه را پیش از انتشار خواندند و آن را با حوصله و دقتی ستودنی اصل سنجیدند و نکات سودمندی را تذکر دادند، و نیز از دوستان سرحدت کاشیده در جلسات فلسفی که با نقد و نظر به اصلاح متن یاری رساندند، و هم چنین از دوست بزرگوارم مهدی سجودی مقدم، ناشر با فرهنگ کتاب که با انتشار این اثر موافقت کرد، و نیز از خانم نرگس پاینده که کتاب را با ذوق و سلیقه‌ی هنری خود صفحه بندی کرد، صمیمانه تشکر کنم.